

I. В. Тюха,

*к. е. н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та логістики,
Національний університет харчових технологій, Київ*

В. А. Кузнєцова,

Студентка, Національний університет харчових технологій, Київ

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

I. V. Tyuha

*Candidate of economic sciences, Docent of Management of international activities and Logistic
Department,*

National University of Food Technologies, Kyiv

V. A. Kuznietsova

Student, National University of Food Technologies, Kyiv

PROBLEMS OF INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE AND AT THE NATIONAL ENTERPRISES

У статті розглянуто сучасний стан інноваційної діяльності в Україні. Приведено данні щодо витрат на інноваційну діяльність. Розглянуто джерела фінансування інновацій та їх структура за останні роки. Визначено бар'єри, що перешкоджають впровадженню інновацій на вітчизняних підприємствах та в країні в цілому. Запропоновано перелік дій для активізації інноваційної діяльності в Україні. Визначено альтернативні джерела фінансування інновацій на підприємствах.

The article reviewed the current situation of innovation activity in Ukraine. Data on costs of innovative activity are provided. Considered the sources of financing of innovations and their structure in recent years. Defined barriers which interfere implementation of innovation in domestic enterprises and in the country. The list of actions for activization of innovative activity in Ukraine is offered. Determined alternative sources of financing innovation in enterprises.

Ключові слова: *інновації, вітчизняні підприємства, проблеми, розвиток, подолання бар'єрів.*

Key words: *innovations, national enterprises, problems, development, overcoming obstacles.*

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку економіки за умов глобалізації, жорсткої конкуренції та насиченості ринків дуже важливе місце посідають питання розробки і впровадження інновацій. Сьогодні ефективна інноваційна діяльність та управління нею є основою успіху будь-якої країни, галузі та підприємства. Інновації дають поштовх для економічного, технологічного, політичного, екологічного та соціального розвитку суспільства. Розроблення нових методів та підходів до вивчення інноваційної діяльності, впровадження нових принципів інноваційного розвитку, а також визначення внутрішніх бар'єрів в організації, які стримують упровадження інновацій, є необхідними передумовами розвитку ефективної та прибуткової діяльності підприємств та економіки держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі інновацій в економічній системі знайшли одне з провідних місць в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних економістів. Передусім це праці Л. Антонюка, О. Амоша, І. Буднікевича, В.М. Геєця, В.Г. Герасимчука, М. Козоріза, О.С. Кузьміна, О.А. Лапка, Б.А. Каліцького, О.Є. Мокія, В. Семиноженка, А.І. Сухорукова, В.І. Терехова, В.Г. Чиркова, А.І. Яковлева та інших.

Проблема розвитку інновацій є актуальною для країн з різним рівнем економічного розвитку, про що свідчать праці відомих зарубіжних учених, зокрема П. Завліта, Р. Коуза, Д. Львова, Р. Нельсона, К. Поппера, Б. Санто, Р. Солоу, Л. Тондла, Х. Фрімена, Й. Шумпетера та деяких інших авторів.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження внутрішньо - організаційних перешкод впровадження інновацій та розроблення принципів подолання даної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні інноваційна інфраструктура ще недостатньо розвинена, не охоплює всі ланки інноваційного процесу і не має системного підходу до забезпечення відповідними послугами у сфері інноваційної діяльності. Конкуренентоспроможність українських компаній у майбутньому, знаходиться залежно від наукових досліджень уже сьогодні. Процеси, які відбуваються в українській економіці, створюють додаткові умови для конкурентоспроможності компаній та їх продукції. На даному етапі є недостатнім швидке реагування на ринкові тенденції, що постійно змінюються, проте використання нових технологій, їх упровадження, стратегічна та інноваційна співпраця мають стати основними елементами підґрунтя для побудови ефективної та високотехнологічної економіки. Інноваційна політика являє собою цілісний підхід, який базується одночасно на створенні та на практичному використанні знань і при якому основне значення має комерційна віддача від нових технологій [1]. Розробка інноваційної політики для України є особливо актуальною проблемою, оскільки показники наукомісткості більшості вітчизняної промисловості суттєво нижчі, ніж у країнах ЄС та США, незважаючи на високий науковий потенціал.

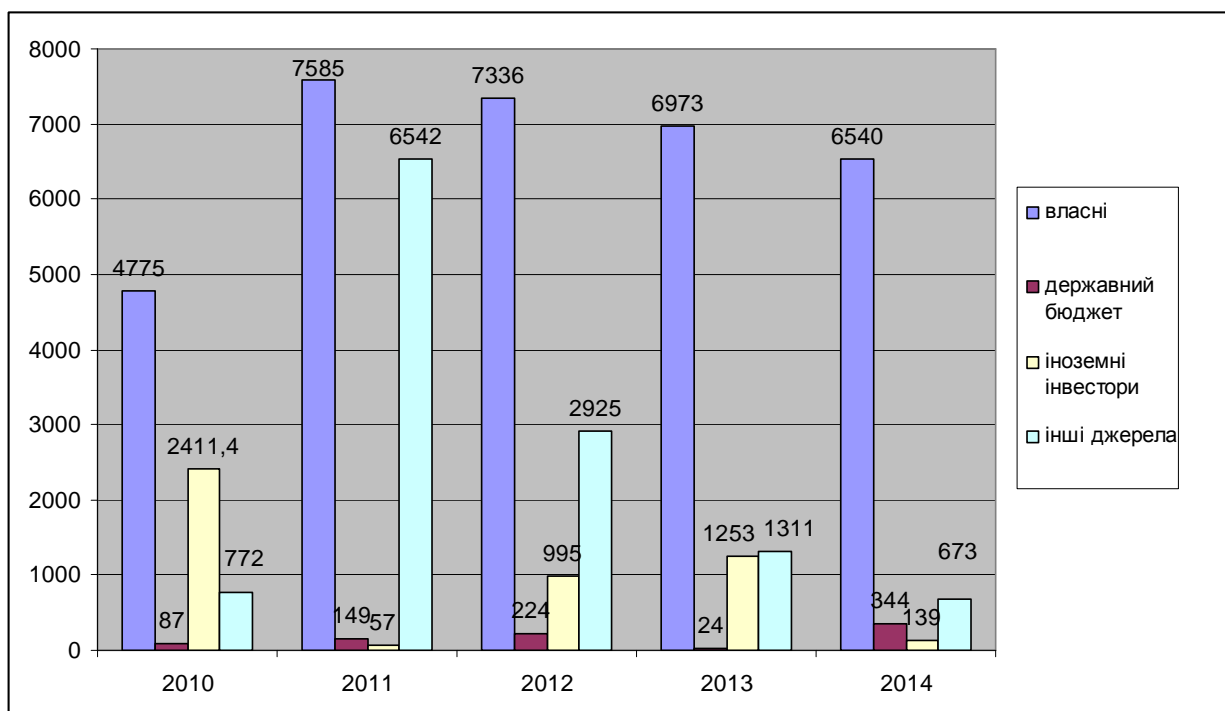
Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується низьким рівнем використання наукових знань, вкрай повільним нарощуванням інноваційного виробництва (таблиця 1)[2]. І це незважаючи на те, що Україна належить до восьми держав світу, що мають необхідний науково-технічний потенціал для створення й виробництва найсучасніших моделей авіаційної техніки, входить до десятки найбільших суднобудівних держав світу, а вітчизняна продукція машинобудування займає одне з провідних місць у Європі - за загальним рівнем інноваційної активності Україна значно відстає від країн Європейського Союзу. Причиною цього є цілий комплекс проблем різного характеру, який склався історично і посилюється за останній рік серйозною політичною нестабільністю.

Таблиця 1.
Витрати на інноваційну діяльність в Україні, млн. грн.

Рік	Дослідження і розробки	Придбання нових технологій	Придбання машин обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати	Загальна сума витрат
2010	996,4	141,6	5051,7	1855,8	8045,5
2011	1079,9	324,7	10489,1	2440,2	14333,9
2012	1196,3	47,0	8051,8	2185,5	11480,6
2013	1638,5	87,0	5546,3	2290,9	9562,6
2014	1754,6	47,2	5115,3	778,8	7695,9

З Таблиці 1 можна зробити висновки, що протягом останніх 5 років відбувався спад інноваційної активності держави. Порівнюючи 2011 та 2014 роки видно, що за цей період загальна сума витрат на інноваційну діяльність зменшилась вдвічі. Таке зменшення відбулося за рахунок скорочення майже всіх статей витрат: витрати на придбання нових технологій - в 2010 та в 2014 роках становили 141,6 млн. грн. та 47,2 млн. грн. відповідно; витрати на придбання машин обладнання та програмного забезпечення - у звітному році порівняно в 2011р. зменшились на 48,8%.

Для більш повноцінного аналізу інноваційної діяльності України необхідно розглянути джерела її фінансування, та динаміку їх зміни (рис.1)[2].

Рис. 1. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності, млн. грн.

З рисунку 1 видно, що в основному інноваційна діяльність здійснюється за рахунок власних коштів, хоча помітно, що з кожним роком, ця сума зменшується. Щодо фінансування з державного бюджету, то в звітному році сума становила 344 млн. грн., що значно більше ніж в попередніх роках. Іноземні інвестори навпаки – втратили інтерес до України, тому в 2014р. профінансували 139 млн. грн., порівняно з 1253 млн. грн. в 2013 році.

Враховуючи серйозний (навіть незважаючи на масштабний відтік інтелекту за кордон) науковий потенціал та обсяги патентування винаходів, першою головною проблемою, яка перешкоджає впровадженню результатів НДДКР у виробництво є відсутність стимулів. Якщо за кордоном їх роль відіграють жорстка конкуренція, обов'язкові державні стандарти (наприклад, на екологічні параметри продукції), необхідність економії енергоресурсів, то в Україні єдиним стимулом був і залишається непевний шанс продати винахід за кордон[3].

Необхідно відмітити й інший аспект цієї проблеми – відсутність стимулів у самих підприємців. По-перше, якщо на Заході об'єкти інтелектуальної власності є невід'ємною частиною капіталу фірми, то в Україні взагалі відсутній налагоджений стандартизований механізм її оцінки. Та навіть якщо вони і враховуються, то складають дуже невелику питому вагу від загальної вартості фірми. По-друге, абсолютна більшість українських підприємців (незалежно від сфери діяльності) абсолютно не зацікавлена у довгострокових проектах. Через значний ризик неповернення коштів (внаслідок погіршення інвестиційного клімату в державі), вони вкладають гроші лише у ті винаходи, які окупаються через 3, максимум 5 років. Напроти - вагу цьому, західний інвестор переймається не лише поверненням грошей, а й соціальним ефектом від даного капіталовкладення.

Також з кожним роком зменшується кількість підприємств які впроваджують інновації, та негативну тенденцію до спаду має і сама кількість інноваційних технологічних процесів(таб.2)[2].

**Таблиця 2.
Впровадження інновацій на промислових підприємствах**

Роки	Питома вага під- тв, що впроваджували інновації %	Впроваджено нових техноло- гічних процесів	Впроваджено вир-во інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2010	11,5	2043	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	3138	809	3,3
2014	12,1	1743	3661	1314	2,5

З таблиці 2 випливає, що починаючи з 2012 року питома вага підприємств, що впроваджували інновації зменшувалась, та на 2014 рік становила лише 12,1%. Хоча з 2010 року значно збільшилась кількість видів інноваційної продукції та нових видів техніки, питома вага інноваційної продукції серед всього об'єму виробництва підприємств все ще залишається дуже маленькою та навіть зменшується – 3,8% в 2010 році, та 2,5% в 2014 році.

В разі, якщо підприємство має наміри вкладати гроші у власний розвиток, то цьому перешкоджає брак доступних кредитів. У тих же країнах Європейського Союзу, наприклад, цю перешкоду долають заохоченням купівлі сільськогосподарської техніки у кредит в формі щомісячних субсидій [4]. Якщо ж говорити про цю проблему в цілому, то і українським, і іноземним виробникам заважає відсутність фондового ринку, як джерела капіталу та інструмента інвестування.

Отже, можна узагальнити, що сьогодні в Україні існують наступні проблеми, що стримують розвиток інноваційної активності вітчизняних підприємств [5]:

- відсутність науково-методологічної бази формування науково - технологічної сфери;
- відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки;
- державне управління інноваційної діяльності здійснюється без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, послідовної та виваженої зовнішньої та внутрішньої економічної політики;
- відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери;
- державне управління інноваційною діяльністю забезпечується за галузевим принципом;
- нескоординованість дій суб'єктів інноваційної діяльності;
- недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;
- інноваційна сфера нашої країни і досі не стала по-справжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Перехід економіки України на інноваційні рельси вимагає стимулювання інноваційних процесів, прискорення просування нововведень в усіх її секторах. І українська наука, і венчурний бізнес потребують

розвинутої інфраструктури для розробки та комерціалізації наукових ідей прикладного значення. Створення відповідної інфраструктури потребує таких дій:

- покращення інвестиційного клімату;
- сприяння експорту високотехнологічної продукції;
- зменшення податкового тиску для інноваційних компаній, особливо на початковій стадії розвитку;
- створення зон інноваційного підприємництва;
- розвиток міжнародних науково-технічних зв'язків через спільну генерацію, обмін і використання нових знань і технологій.

Розглядаючи проблеми впровадження інновацій на самому підприємстві а не в країні в цілому можна виділити наступні:

- 1) нестача власних коштів;
- 2) великі витрати на нововведення;
- 3) недостатня фінансова підтримка держави;
- 4) високий економічний ризик;
- 5) недосконалість законодавчої бази;
- 6) тривалий термін окупності нововведень;
- 7) низький платоспроможний попит на нову продукцію;
- 8) нестача інформації про ринки збуту;
- 9) нестача кваліфікованого персоналу;
- 10) відсутність коштів у замовників;
- 11) відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями;
- 12) несприйнятливість підприємства до нововведень;
- 13) нестача інформації про нові технології.

Нажаль підприємство самостійно не в змозі подолати усі перераховані бар'єри впровадження інновацій. Але деякі з них підвладні впливу та ліквідації тільки за рахунок допомоги з боку держави. Отже, розв'язання даних проблем вимагає пошуку альтернативних джерел фінансування, а саме:

- широке залучення банківських кредитів;
- надання кредитів за зниженою кредитною ставкою підприємствам, що здійснюють інноваційну діяльність;
- запровадження істотних пільг для інноваційних підприємств;
- підвищення ефективності програмно - цільової форми у системі фінансування;
- запровадження різних форм фінансового лізингу та державних дотацій підприємствам – інноваторам.

Також буде доцільно створити галузевий науково-дослідний центр зі змішаним державно - приватним фінансуванням; галузевий і місцеві інноваційні фонди для фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, а також закупівлі ліцензій на високоефективні іноземні технології, що дозволяють виробляти продукцію нових поколінь.

М.Дж. Епштейн, Р. Шелтон та Т. Давіла, вивчивши досвід провідних компаній світу, дійшли висновку, що для того, щоб інновація запрацювала на користь підприємства і стала невід'ємним компонентом його конкурентоспроможності, необхідно дотримуватися таких вимог [6]:

1. Керівництво повинне визначити інноваційну стратегію, планувати інноваційні портфелі й заохочувати створення важливої цінності.
2. Необхідно ототожнювати інновацію з діловим менталітетом компанії.
3. Інновація повинна відповідати бізнес-стратегії компанії.
4. Потрібно урівноважити творчість й отримання цінності так, щоб компанія генерувала нові, успішні ідеї і в той же час отримувала прибуток від своїх вкладень.
5. Необхідно нейтралізувати так звані «організаційні антитіла», які вбивають продуктивні ідеї тільки тому, що ті не вписуються в загальноприйняті норми.
6. Варто створювати інновації у вигляді мережі, як всередині компанії, так і за її межами, адже сама мережа, а не окремі особистості, є основним будівельним матеріалом для інновацій.
7. Необхідно корегувати системи параметрів і винагород задля того, щоб управляти інновацією і створити правильну поведінку

Сучасні компанії ведуть свою діяльність у надзвичайно складних умовах: зниження попиту на продукцію, високий рівень конкуренції, позики під високі відсоткові ставки. Це означає, що кожне підприємство, яке прагне залишатися стабільним, повинно стати новатором, але про творчу працю персоналу та стимулювання інноваційної діяльності керівники компаній не думають і намагаються врятувати власні прибутки за допомогою зменшення непрямих витрат.

Для подолання бар'єрів на шляху впровадження інновацій компанії повинні користуватися запропонованими принципами:

1. Для роботи з інноваціями повинна бути створена певна група креативних людей. Керівники повинні ретельно підходити до виявлення та подальшого об'єднання креативних особистостей. Саме креативність, здатність до дивергентного мислення, позитивно впливають на продукування та впровадження інноваційних ідей.
2. Мотивування групи. Використання матеріальних та нематеріальних методів мотивації дає змогу підвищити ефективність інноваційного процесу в цілому.
3. Планування роботи дасть змогу чітко визначити цілі й можливість подальшого контролю поставлених завдань.

4. Контроль за виконанням тактичних та стратегічних планів інноваційної політики, використовуючи спеціально розроблені критерії оцінки.

Висновки. Отже, інноваційні процеси впливають на розвиток економіки, а високий рівень розвинутої економіки сприяє швидкому й ефективному впровадженню у виробництво інноваційних процесів. Введення нових корпоративних правил управління, недостатня увага з боку керівників інноваційному розвитку підприємств, економія за рахунок непрямих витрат, не дає розвиватися інноваціям і негативно впливає на стабільність українських компаній у цілому. У науковій статті було подане визначення та запропоновано нове трактування поняття інновації. Встановлено, що проблема впровадження інновацій приховується в самих людях, які звикли чітко виконувати свої функції та працювати за правилами. У сучасних умовах українським компаніям необхідно переходити на шлях інноваційного розвитку, генерувати та впроваджувати нові інновації. Для подолання цих бар'єрів було запропоновано нові, сучасні принципи. Їхнє комплексне використання дозволить компаніям ефективно використовувати та впроваджувати вже розроблені інновації та створювати такі, які відповідатимуть сучасним тенденціям наукового розвитку.

Список використаних джерел.

1. Ганечко І. Проблеми розвитку інновацій в Україні // І. Ганечко // Економіка. - 2011. - № 5. - с. 21 - 24.
2. Державна служба статистики України: статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Павлюк М.В. Мотиваційні можливості вітчизняного законодавства у сфері інноваційної діяльності // М. В. Павлюк // Вісник Хмельницького національного університету. - 2010. - № 1. - с. 117 - 121
4. Білоброва І.О Проблеми мотивації інноваційної діяльності: Світова практика та українські реалії [Електронний ресурс] / І. О. Білоброва // Економічні науки – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/14229/1-Bilobrova.pdf?sequence=1>
5. Пенькова О.Г. Проблеми реалізації інноваційної стратегії розвитку України // О.Г. Пенькова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - № 9. – С. 96 - 99.
6. Давила Т. Работающая инновация: Как управлять ею, измерять её и извлекать из неё выгоду //Т. Давила, М. Эпштейн, Р. Шелтон; пер. с англ. Т.Ф. Козицкой. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с

References.

1. Ganetchko, I. (2011), “Problemi rozvitku innovatsiy v Ukraini”, *Ekonomika*, vol.5, pp. 21 - 24.
2. State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Pavlyuk, M.V. (2010), “Motivatsiyni mozhlivosti vitchiznyanogo zakonodavstva u sferi innovatsiynoyi diyalnosti”, *Visnik Hmel'nitskogo natsionalnogo universitetu*, vol.1, pp. 117 - 121.
4. Bilobrova, I.O “Problemi motivatsiynoyi innovatsiynoyi diyalnosti: Svitova praktika ta ukraiyinski realiyi”, *Ekonomichni nauki*, [Online], available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/14229/1-Bilobrova.pdf?sequence=1>
5. Penkova, O.G. (2007), “ Problemi realizatsiynoyi innovatsiynoyi strategiyi rozvitku Ukraini”, *Formuvannya rinkovih vidnosin v Ukraini*, vol.9, pp. 96 – 99
6. Davila, T. Epshteyn, M. Shelton, R. (2007), trans. from English Kozicka, T.F., *Rabotayushchaya innovatsiya: Kak upravlyat eyu, izmeryat ee i izvlekat iz nee vygodu* [Working innovation : How to manage it, to measure it and make the benefit of it], Balans Biznes Buks, Dnepropetrovsk, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2015 р.